

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя общеобразовательная школа №18 имени О.М-Д.Лопсан-Кендена г.Кызыла

«Рассмотрено»
Руководитель ШМО
Санаа Ч.С.
Санаа Ч.С./
протокол №1
от «29» августа 2024г

«Согласовано»
Заместитель директора по УВР
Хомушку Ч.Э.
Хомушку Ч.Э./
протокол № ____
от «__» августа 2024г

«Утверждено»
Директор школы
Иргит А.Ю.
Иргит А.Ю./
приказ № *598*
от «*29*» августа 2024г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Улусчу ужурлар»

6 класс

на 2024-2025 учебный год

Руководитель: Куулар А.И., Иргит А.Ю.

г.Кызыл – 2024г.

Тайылбыр бижик

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажил-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөредилге системазында чаа угланыышкын, тускай эртем болуп, быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга-езулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орап салгалдың кижизидилгезиниң депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары чугле школада, башкылаашкында ажыглаттынып турар эвес, а өг-бүле кижизидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Салып турар сорулгалары:

Өөредиглиг сорулгазы: тыва чоннуң утгундурган болаш утгундуруп бар чыдар чанчылдарын, ёзулалдарын дедир эгидип, школачыларга өөредери;

өөреникчилерниң мөзү-шынар болгаш бот-кижизидилгезинче угланган чоннуң чагыг суртаалдарын, езу-чаңчылдарын билиндирип өөредир.

Кижизидилге сорулгазы: улусчу педагогика болгаш ада-өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарына даянып алгаш, келир уениң мөзү- бүдүштүг, хундулээчел салгалын хевирлеп кижизидер.

Сайзырал сорулгазы: өөреникчилерниң угаан-медерелин, чүве шиңгээдирин, бот-башкарлырын, чогаадыкчы чоруун, бот-туружун бедик чадаже көдүрери.

Демдек салбас, а чартык чылдап зачет хевиринге түңнелди көргүзүг-шиңгээдилге хевиринге кылып, өөреникчиниң демдээ кылдыр салып болур.

Ниити шактарның санынче экскурсиялар, оюннар, мөөрейлер, ужуражылгалар, улусчу байырлалдар шактары база кирген.

Кичээлдер нургулайында оюн хевирлиг, практиктиг угланыышкынныг болур. Оларны аян-чорук, көргүзүг-шиңгээдилге, янзы-бүрү чогаадыкчы ужуражылгалар, аас-чогаал кичээлдери, бойдусче походтар, хайгараалдар кылдыр организаптап, хостуг чугаа хевиринге эрттирип болур.

Экскурсия: төрээн чериниң чараш-каазын магададыр сорулга-биле арыгже, дагларже, хем кыдыынче селгүүстээри; тыва өгнү сонуургаттырары, чамдык улусчу ужурларны шиңгээттирери(суг бажы, ыдык ыяштар, чер-чурт дагыыры), төөгүлүг тураскаалдарны, черлерни эргири.

Ужуражылга: улуг хүндүткелдиг өгбе, тоолчу, ыраажы, чазаныкчы, артист, чурукчу болгаш өске-даа улус-биле ужуражыры.

Эртем харылзаазы: Төрээн чугаа. Төөгү. Чугаа сайзырадылгазы. Улустун аас-чогаалы. Күш-ажыл кичээли. Чурулга. Хөгжүм кичээли. Долгандыр турур хүрээлел болгаш бойдус кичээли.

Программаны *1-6 класстың уругларына* угландыр тургускан.

1-ден 6 класстарга чедир «Улусчу ужурлар», кичээлдер неделяда 1 катап эртер.

Ук кичээлдерниң дээшти, ооң түңнелдери тестилер болгаш анкеталардан база өөреникчилерниң чогаадыкчы ажилдарындан көстүп келир.

Кол литература:

Сундуй Г.Д. Улусчу ужурлар. 5-6 класстарга шенелделиг өөредилге-номчулга ному. Тываның ном үндүрер чери. Кызыл. 2005

Ажыглаарына сүмелеп турар литература:

1. Аксагалдай ашак. Кызыл, 1992.
2. Донгак В. Аът (шүлүк). Шын, 1990, февраль 10.
3. Кенин-Лопсан М.Б. Тыва чоннуң бурунгу ужурлары. Кызыл. 1994.
4. Матпаадыр. Кызыл. 1991.
5. Салчак К.Б., Салчак Л.П. Тыва улусчу педагогиканың хөгжүлдези. Кызыл, 1984.
6. Тыва улустуң тоолдары. Новосибирск. 1994.
7. Тыва оюннар.

Календарь-тематиктиг планнаашкын

№	Кичээлдин темазы	Шагы	План езугаар болур уези	Херек кырында болур уези
1	Кижиге - бойдустан дээди чаялгасы.	1	08.09	
2	Кижиге чаяны.	1	15.09	
3	Улуг уйгу уржуктары. М.Өлчей-оол «Ховар кежик»	1	22.09	
4	Кижиге угааны	1	29.09	
5	Ажык чугаа «Угааныг кижиге өске улустун частырыын көрүп өөренир, а мелегей кижиге...»	1	30.09	
6	Мага-бот дадыктыларынын аргалары	1	06.10	
7	М.Өлчей-оол «Тывам»	1	13.10	
8	Банялары.	1	20.10	
9	Кижинин октаргайы. Сагыш культуразы.	1	27.10	
10	Ак болгаш кара сагыш дугайында улусчу билиишкннер	1	10.11	
11	Сагыш эргилдези. «Бук» (тоолчургу чугаа)	1	17.11	
12	Сагыш маңы. Сагыш апаразы	1	24.11	
13	Угаан-сагыш ажылы.	1	01.12	
14	Күш-ажыл болгаш сагыш. А.Үержаа «Ажыл»	1	08.12	
15	Кижинин намдары	1	15.12	
16	Назын эргилдези Ч.Чулдум «Ада чагыы»	1	22.12	
17	«Чааскаан олургаш, сагыжың шинчиле»	1	12.01	
18	Кижинин хаязы. Кижинин октаргайы	1	19.01.	
19	Танды ээзи дангына (тоолчургу чугаа)	1	26.01	
20	Кижинин хей-аьды	1	02.02	
21	Кижинин сүлдези.Э.Мижит «Хей-сүлде»	1	09.02	
22	Култегинге тураскааткан биче бижик (бурунгу түрк бижиктен үзүндү)	1	16.02	
23	Кижинин сузу.	1	23.04	
24	Сөзү болгаш аялгасы И.Бадырааны «Ынакшылдын сүлдези»	1	10.03	
25	«Буян-кежик» (болган таварылга)	1	02.03	
26	Бот ажыл	1	09.03	
27	Кут дугайында улусчу бодалдар	1	16.04	
28	Тос домактыг кижиге (тоолчургу чугаа)	1	23.04	
29	Арага дугайында. Ч.Чулдум «Иениң каргыжы»	1	28.04	
30	Ниити ужурлар (этикет)	1	04.05	
31	Кижинин шимчениглери болгаш үнү.	1	11.05	
32	Карактар. Кылаш болгаш олут ужуру.	1	18.05	
33	Диспут-кичээл «Кандыг кижини мөзүлүг кижиге дээрил?»	1	18.05	
34	Түннел кичээл.	1	25.05	